

Aportul militarilor cehi din Divizia 1 Sârbă de Voluntari

Text și foto: cdor. av. (rtr.) Oțelea Pavel

Filiala Județeană Constanța a Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria” a fost onorată prin invitația de a participa în cadrul manifestărilor cultural-religioase la împlinirea a 100 de ani de la intrarea României în Primul Război Mondial, dar și la împlinirea a 73 de ani de la moartea mareșalului Constantin Prezan. Simpozionul pe aceste teme a avut loc sâmbătă, 27 august 2016, la Mănăstirea Rafaila, din Județul Vaslui. Manifestările au fost organizate de Arhiepiscopia Tomisului în colaborare cu Episcopia Hușilor, Asociația Culturală „Astra Dobrogeană” și Asociația Culturală „Pro Basarabia și Bucovina” - Filiala Negrești.



La rândul-mi, subsemnatul, Oțelea Pavel, am fost onorat să reprezint Filiala în calitate de prim-vicepreședinte al acesteia. Deoarece deviza Asociației, „Neamul este etern prin cultul eroilor”, iar aceasta funcționează sub patronajul Ministerului Apărării Naționale și sub oblăduirea Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române, creează și obligații de reprezentare.

Situația politico-militară a Serbiei la începutul veacului al - XX - lea

Întrucât povestirea mea se referă la Divizia 1 Sârbă de Voluntari ce a acționat pe câmpurile de luptă din Dobrogea, iar în cadrul acesteia a unui grup de militari cehi, în Primul Război Mondial, să vă spun câteva cuvinte despre Regatul Sârb în acel moment.

În 1876, Muntenegru, Serbia, și Bosnia au declarat război Imperiului Otoman și și-au proclamat unirea. Totuși, Tratatul de la Berlin din 1878, care a fost semnat la Congresul de la Berlin de către Marile Puteri, a acordat deplina independență doar Serbiei și Muntenegrului, lăsând Bosnia și Raška, Austro-Ungariei, care a blocat unirea lor până la Războaiele Balcanice din 1912 și 1913 și Primul Război Mondial.

Asasinarea la 28 iunie 1914 a arhiducelui Franz Ferdinand al Austriei la Sarajevo în Austro-Ungaria de către Gavrilo Princip, un susținător al unității slavilor de sud, supus austriac și membru al organizației Bosnia Tânără, a servit drept pretext pentru ca Austro-Ungaria să declare război Serbiei. Tensiuni între Serbia și Austro-Ungaria existau de mulți ani, întrucât naționaliștii sârbi doreau să unească toate popoarele slave din Balcani într-un stat federal. Din acest stat urmau să facă parte și slavii de pe teritoriul Austro-Ungariei, fapt ce a determinat împotrivirea fermă a imperiului.

După atentat a început o furibundă propagandă împotriva sârbilor în tot imperiul prin demonstrații și violențe împotriva acestora, transformate într-o adevărată teroare cu atacuri asupra instituțiilor și averilor sârbești.

Iată și câteva spicuri din presa vremii. Presa, îndeosebi cea clericală, a

modelat imaginea despre sârbi ca popor rebel, ucigaș și porniți să răstoarne sistemul social și sistemul politic european. Presa în Bosnia și Herțegovina și din Croația în concordanță cu cererile cercurilor clericale și militare care pregăteau războiul, a insistat asupra urii față de sârbi și Serbia. Ziarul francofon „Croația” din Zagreb scria că „pe corpul nostru se găsește buba numită sârbi și iubitori ai slaveno-sârbilor”, menționând „de astăzi să ne fie datoria pentru todeuna să-i dezrădăcinăm”. În ziarul Jurnalul, croat, a fost normal ca numele sârbi să fie înlocuit cu câini, lotri, bandiți, oameni de nimic, criminali, ucigași, răi.

Puterea militară instalată a ordonat că „în interesul conducerii militare trebuie neapărat întreprise arestări, confiscări și alungări a oamenilor care armatei și sistemului politic li se pare că nu sânt deajuns de loiali și că periclitează siguranța publică”, iar în același timp au fost foarte violenți față de ostateci. Primele arestări în masă au fost făcute în ziua proclamării mobilizării, 26 iulie. Puterea Austro-Ungară a arestat pe cei mai reprezentativi sârbi și inteligența croată de orientare iugoslavă sub pretextul „trădării”, iar la începutul lunii august a anului 1914 au fost interzise toate activitățile societăților cu prefix sârbesc. Pe teritoriul Ungariei de sud în vara anului 1914, puterea militară l-a arestat pe Jaša Tomić, jurnalist și politician, și mai multe sute de sârbi. Au fost interzise activitățile societăților sârbești și ziarele Steagul, Apărătorul și Sârbii.

În Bosnia și Herțegovina ca semn al represaliilor asupra sârbilor, puterea militară austriacă a organizat așa numiții „Șuțcori”, „cete de apărare” formate din aparținători ai populației musulmane și catolice. În Bosnia și Herțegovina au fost peste 11 000 de „șuțcori” în timpul războiului în toate localitățile cu un număr mai mare de locuitori. Aceste cete au activat îndeosebi împotriva locuitorilor sârbi prin omoruri, violențe, furturi în spatele liniei frontului în Bosnia de răsărit și în Herțegovina de răsărit. În districtul Banja Luka, departe de linia frontului au fost 2.040 de „șuțcori”. Toate aceste elemente de învrăjbit între etniile conlocuitoare, și am cules doar câteva dintre ele, au dăinuit și peste „Marele Război”.

Declanșarea războiului

Pe fondul tensiunilor politico-militare arătate în data de 28 iulie 1914, la ora 11:00 am, Austro-Ungaria a înmânat Serbiei declarația de război, monitoarele imperiale de pe Dunăre bombardând capitala Belgrad.

În iulie 1914, Austro-Ungaria avea 1.800.000 de militari mobilizați, gata de luptă. Dintre cadrele armatei imperiale, 44% erau slavi - sârbi, croați, bosnieci, sloveni, ruteni, polonezi, cehi, slovaci; 28% erau austrieci; 18% erau maghiari; 8% români; 2% alții.

Limba de comandă era germană, iar în „jumătatea” maghiară era maghiara. În general, ofițerii cunoșteau ambele limbi oficiale și puteau cunoaște, de asemenea, limba unei alte etnii din Imperiu. Cunoștințe de maghiară și germană puteau avea și tinerii care studiaseră în școli înalte din Imperiu. Marea masă a soldaților, mai ales cei proveniți din zonele rurale, vorbeau limba sau dialectul propriu și existau șanse să nu cunoască deloc germană sau maghiara. Comunicarea, mai ales în situații de criză, devenea astfel anevoioasă sau chiar imposibilă. Loialitățile erau și ele împărțite, mulți negermani și nemaghiari fiind înclinați să se atașeze de ideea

independenței provinciilor de proveniență (cehi, slovaci) sau să se îndrepte spre statele naționale din jurul Imperiului (români, sârbi, italieni). Pe măsura derulării războiului, aceste probleme se vor acutiza. De altfel, la acea vreme, circula o glumă precum că în armata austro-ungară a comanda este în sine o formă de război.

La început armata sârbă a câștigat câteva victorii importante împotriva Austro-Ungariei în timpul Primului Război Mondial, dar a fost copleșită, în final, de forțele unite ale Germaniei, Austro-Ungariei și Bulgariei. În Primul Război Mondial, Serbia a avut 1 260 000 de victime - 28 % din totalul populației sale și 58 % din populația sa masculină.

Acțiunile de luptă pe teatru de operații

În timpul operațiilor de război pe Frontul de Răsărit, împotriva armatei rusești în Galiția, în condițiile în care linia frontului se schimbă, soldații sârbi austro-ungari au dezertat la ruși, sau foarte des, au fost luați ostateci în timpul atacurilor și contra atacurilor armatei rusești. Ei au fost așa numiți „ostateci ușori” pentru că nu au avut motiv să lupte împotriva armatei rusești, îndeosebi că poporul sârb în Austro - Ungaria, mai ales în Bosnia și Herțegovina și Srem în 1914 au fost supuși violențelor constante de puterea civilă și militară austro-ungară. Unitățile de muncă formate din sârbi din Bosnia și Herțegovina au fost transformate în batalioane de rezervă, dar deja din noiembrie 1914 se consemnează trecera lor de partea rușilor. Predarea sârbilor, soldați austro-ungari unităților rusești în timpul luptelor din toamna anului 1914 s-a desfășurat în condiții dramatice, pentru că dezertarea, predarea sau căderea în prizonierat au fost foarte riscante pentru soldați, foarte des au plătit cu viața în încercarea de a trece de partea rușilor. În conglomeratul de prizonieri de pe teritoriul Rusiei, căzuți cam în aceleași condiții ca cele descrise mai sus, s-au aflat slovaci, sloveni, croați, cehi, polonezi, români.

Formarea unităților de voluntari

Condițiile de trai ale prizonierilor au fost diferite. Prizonierii au fost cazați în barăci în condiții foarte grele, iar în afara lagărului au muncit la diferite lucrări. Dacă au fost angajați la muncă în agricultură în timpul sezonului la gospodari au avut condiții mai bune de locuit și îndeosebi s-au hrănit mai bine. Viața în afara lagărului i-a împrietenit cu gospodarii și astfel au micșorat greutatea de prizonierat. În timpul sezonului agricol, de primăvara până toamna, prizonierii de război au trăit în condiții mai bune, s-au hrănit mai bine și în această perioadă un număr mai mic de prizonieri s-a anunțat ca voluntari în armata sârbă.

Datorită acestor condiții de viață, în unele locuri crunt de grele, dar și a dorinței de a lupta pentru eliberarea țării de origine, mulți prizonieri au solicitat organizarea în unități militare de luptători voluntari. Rusia a răspuns cu prudență acțiunii, având în vedere următoarele considerente:

- Rusia era semnatară a Convenției de la Haga care interzicea folosirea prizonierilor de război în alte scopuri care ar fi putut afecta țările de origine;
- Aristocrația rusă considera jurământul militar sacru;
- Aceeași schemă putea fi aplicată și de Puterile Centrale, prin încurajarea prizonierilor ruși pe care îi dețineau în lagăre;
- Posibile represalii care s-ar fi putut exercita asupra familiilor voluntarilor de

către autoritățile din țările de origini;

- Neîncrederea în legătură cu buna credință a prizonierilor de război.

Argumentul cheie care a făcut ca statul rusesc să-și schimbe părerea față de „problema voluntarilor sârbi” a fost înfrângerea și ocuparea Serbiei în anul 1915. Armata sârbească la începutul anului 1916 a putut să-și completeze trupele doar din rândul voluntarilor cetățeni austro-ungari, cei mai mulți prizonieri în Rusia, iar Rusia ca aliat al Serbiei a acceptat obligația ca pe teritoriul său să completeze armata sârbească activând numărul mare de prizonieri de război sârbi care au fost pregătiți să se alăture armatei sârbești.

Prin donarea a oțzeci de milioane de rubele în aur din trezoreria curții cu menirea de a finanța unitățile sârbești de voluntari din Rusia a fost un pas concret al guvernului care a înlesnit formarea unităților de voluntari în Rusia. Colaborarea reprezentanților guvernului sârbesc și armatei din Odesa cu organele locale civile și militare, dar și cu organele militare rusești pe întreg teritoriul Rusiei unde au fost lagăre de prizonieri, a fost premisă concretă în organizarea formațiunilor militare de voluntari (divizii, corpuri) și rezolvarea problemelor de zi care apăreau în transport, repartizare, alimentare și instruirea voluntarilor.

În formațiunile voluntare sârbești în decursul anului 1916 s-a anunțat și un număr important de cehi precum și slovaci, prizonieri de război cetățeni austrieci care au fost pregătiți să lupte împotriva Austro-Ungariei pentru eliberarea propriilor țări. În armata sârbească s-au înscris cehi care în viața civilă erau intelectuali și studenți, care dealtfel au fost ofițeri de rezervă în armata Austro-Ungară. Din surse cehe, în cadrul D 1 Sârbe au acționat aprox. 1000 de voluntari cehi, mare parte din ei țărani.

În paralel cu formarea unității militare de sârbi a demarat și acțiunea de formare a Legiunii Cehe, spre finalul anului 1916 și la începutul anului 1917, în apropierea Kievului. Odată cu formarea primelor unități cehe, o parte din acești voluntari au solicitat să se încadreze în acestea. Din surse sârbe este confirmat faptul că în cadrul D 1 Sârbă au fost încadrați câțiva ofițeri, subofițeri și soldați cehi și slovaci. Este confirmată plecarea a 86 militari cehi și se prezintă faptul că doar 75 de ofițeri cehi și slovaci nu au părăsit această mare unitate, preferând să lupte alături de soldații pe care îi instruiseră și de care se simțeau foarte apropiați.

Comandamentul a fost format din 132 de ofițeri și funcționari și trimis de guvernul sârb de pe Corfu în fruntea Diviziei 1 Sârbă de Voluntari din Odesa. Au călătorit în grupuri peste Italia, Franța, Anglia, Norvegia și Suedia până în Rusia. Cu grupul de 36 de ofițeri și soldați plecați de pe Corfu spre Odesa, din Liverpool în Arhanghelsk au călătorit și 76 de membri ai spitalului scoțian al femeilor condus de dr. Elsie English, care au trebuit să se alăture viitoarei Divizii de Voluntari. Din raportul colonelului S. Hagici trimis pretendentului la tron Alexandru, la 28 aprilie 1916, la Odesa în acel moment s-au găsit 9 733 de voluntari printre care 263 de ofițeri (120 de sârbi, 90 de croați, 40 sloveni, 9 cehi și 3 ruteni). În acel moment se aștepta ajungerea a încă 3 482 de soldați voluntari. Iar în ziua următoare, la 29 aprilie 1916, colonelul S. Hagici a primit comanda regimentului și în acea zi a fost formată și Divizia 1 Sârbă de Voluntari.

Întâlnirea cu ofițerii sârbi care au venit de pe Corfu, pentru voluntarii sârbi din

Divizia 1 Sârbă de Voluntari a fost adevărata întâlnire cu statul sârb. Ei nu au avut nici o credibilitate nici din partea cetățenilor nici a organelor locale ale Odesei și nici din partea ofițerilor. „Organele rusești militare și civile, și chiar cetățenii Odesei, nu prea au încredere în soldații și ofițerii acestei divizii, îndeosebi ofițerii, cu motivul că dacă au trădat o armată pot face aceasta din nou. Astfel de atitudine a cetățenilor ruși au avut-o și organele militare rusești care în aprilie 1916 au fost de părere că „divizia sârbească de voluntari formată din prizonieri de război nu poate fi folosită în lupte după formare și exerciții militare, ci abia atunci când dau dovadă de loialitate și ofițerii și soldații, iar pentru aceasta trebuie mai mult timp”.

Gata de luptă

Divizia 1 Sârbă de Voluntari, cea mai mare forță armată constituită din voluntari cunoscută până atunci, a fost încadrată în Corpul 47 Armată Rus și s-a dislocat în iunie 1916, în cantonament în apropierea localității Reni în vederea participării la acțiunile militare din Dobrogea, în conformitate cu acordul ruso-român. Având în organică 16 batalioane de infanterie și 12 baterii de artilerie, Divizia cuprindea un număr de 625 de ofițeri și 18.800 gradați-soldați.

Deși erau nemulțumiți de înzestrarea necorespunzătoare - puștile vechi, fără încărcătoare și muniție, mitralierele vechi și care se defectau foarte ușor - toți militarii marii unități erau convinși că relativ ușor, cu sprijinul unităților ruse și române, în cel mult o lună, vor ajunge în Serbia.

Realitatea va fi cu totul alta. Din cauza unor grave erori de conducere ale Comandamentului Român, cooperării necorespunzătoare între comandatul Armatei 3 Română și comandantul Corpului 47 Rus, a slabei pregătiri pentru luptă a unităților și marilor unități române și lipsa râvnei de a lupta a majorității unităților ruse au urmat înfrângeri dureroase, soldate cu mii de morți, răniți sau prizonieri de război.

În toamna anului 1916 în luptele pentru apărarea Dobrogei, au durat 34 de zile de război în septembrie-octombrie, s-a acoperit de glorie Divizia 1 Sârbă, care a acționat în cadrul Corpului 47 Armată Rus. Din cei 18.868 de militari ai Diviziei, în luptele de la Bazargic, Ghelengic (Pecineaga) Cocargea (Pietreni), Mereni (Enghe Mahale), Miriștea (Edilchiori) și Topraisar, au căzut 239 ofițeri și 8.727 trupă.

Marea frică a voluntarilor pentru destinul familiilor lor a fost agravată prin fluturașe care se aruncau din avioanele inamicului pe care se cerea predarea sub amenințarea că familiile lor vor fi distruse. Din cauza acestei frici, existau și sinucideri. ... „În cele din urmă la mulți ofițeri și soldați a început să apară anxietatea pentru existența lor și a familiilor lor... Mulți răniți s-au sinucis, multora se făcea pielea găină la gând că nu doar ei, ci și familiile lor vor fi maltratate și distruse...” scria în raportul subcolonelului D. Milutinović în data de 11 noiembrie 1916. Din cauza temerii pentru soarta familiilor, voluntarii nu purtau ecusoane, iar în timpul luptelor din Dobrogea, în situații disperate, voluntarii se sinucideau, vrând să evite capturarea și astfel protejând familiile sale. («Doar mort poți cădea în mâinile inamicului»). În armata română atunci s-a născut mitul că „Sârbii vii nu se predeau”. „Dr. Stojanović a fost conștient că toți sârbii au fost condamnați la moarte, ce se va și întâmpla dacă erau capturați” a descris E. English, care era în fruntea Spitalului femeilor din Scotia.

În cadrul acestor lupte și-au pierdut viața și 13 militari cehi. Nouă ofițeri și

patru gradați soldați.

Divizia Sârbă, după repaus la Ismail între 9 și 23 decembrie 1916, a fost mutată în lagărele din Rusia, la Voznesenska și Berezovca. Experiența lor în ducerea războiului de pe frontul din Dobrogea, pe parcursul anului 1917, a determinat și modul de utilizare a Corpului de Voluntari în viitoarele evenimente din război, dar a influențat și criza care cuprindea unitățile voluntarilor staționate la Odessa, în primăvara anului 1917 („mișcarea dizidenților”).

Acțiuni de recunoștință

În multe dintre localitățile constănțene se află monumente ale eroilor, ridicate de către autoritățile locale și care comemorează sacrificiul ostașilor români în Primul Război Mondial, atunci când Dobrogea a fost un adevărat câmp de bătălie. Există și câteva monumente ridicate în memoria soldaților de diverse etnii participante. De departe, cel mai impresionant este însă Mausoleul Eroilor Sârbi, o piramidă osuar,



Piramida Albă, care se găsește în orașul Medgidia. Mausoleul de marmură, ridicat de statul iugoslav, ascunde osemintele a 224 de soldați din Divizia 1 Sârbă de Voluntari, care au luptat alături de români și murit în bătăliile purtate în zonă în perioada 25 august - 12 octombrie 1916. De altfel, pe una dintre laturile piramidei sunt menționate bătăliile în care voluntarii au dat dovada sacrificiului suprem: Dobrici, Kokardja, Amzacea, Topraisar.

Inaugurarea

„În seara de marți, 7 septembrie 1926, au sosit în portul Cernavodă, cu vaporul iugoslav „Alexandru I” oaspeții sârbi și un detașament de armată iugoslav cu muzică militară și drapelele celor patru regimente care au luptat pe frontul dobrogean. Oaspeții au fost

întâmpinați la debarcader de către Andrei Popovici, prefectul județului Constanța, generalul Vlădescu, comandantul Diviziei 9 Infanterie, domnul Grigore Stefu, inspectorul general al siguranței și de către C. Rădulescu, primarul orașului Cernavoda, care au urat bun venit oaspeților. S-a vizitat apoi podul Carol I, iar peste noapte oaspeții s-au odihnit la bordul navei.

În dimineața zilei de miercuri, 8 septembrie 1926, până la ora 8.30 au sosit în gara Medgidia, cu două trenuri, oaspeții iugoslavi. Pe peron aceștia au fost întâmpinați de generalul L. Mircescu, ministru de război, generalul I. Popescu,

reprezentantul armatei, generalul I. Manolescu, directorul Societății Mormintele Eroilor Căzuți în Război, episcopul Gherontie al Tomisului, A. Popovici, prefectul Județului Constanța, dr. Al. Pilescu, primarul Constanței, dr. I. Themo, primarul Medgidiei, generali și ofițeri români care au participat la luptele din Dobrogea alături de militarii sârbi.

Din Cehoslovacia au participat locotent colonel Tereya, maiorul Kasanek și maiorul Veijmeike care au luptat în cadrul Diviziei 1 Sârbă de Voluntari. Au mai fost prezenți atașajii militari ai Cehoslovaciei, colonelul Silvester și Franței, căpitanul Berger.

La oprirea trenului în gară o companie din Regimentul 2 Grăniceri a dat onorul, fanfara militară română a intonat imnul Iugoslaviei, iar fanfara sârbă a intonat imnul României. Oficialitățile s-au îndreptat apoi cu automobilele, trăsurile și căruțele spre Tabia Turcească, locul unde se înălța monumentul sârb.

La ora 9.00, generalul L. Mircescu și generalul Ștefan Hadgici au trecut în revistă garda de onoare formată din o companie din Regimentul 2 Grăniceri, un batalion infanterie din Regimentul 34 Infanterie, o baterie din Regimentul 13 Artilerie, o baterie din Regimentul 18 Obuziere, un escadron din Regimentul 9 Călărași, o companie de marină, o companie din Batalionul de Jandarmi Cernavoda. În formație erau prezente și drapelele de luptă ale celor 4 regimente sârbe. Cel mai emoționat moment al ceremoniei a fost cel în care generalul Ștefan Hadgici s-a întâlnit cu colonelul Corneliu Dragalina, fostul comandant al unui grup de artilerie grea română, care a susținut eroic Divizia 1 Sârbă de Voluntari. Bravii comandanți din vremurile grele ale războiului, întâlnindu-se după 10 ani, s-au îmbrățișat vădit marcați de amintirile de luptă, glorie și sacrificiu trăite în război.

La ora 13.30, în cazarma Regimentului 2 Grăniceri, a avut loc masa comună, la care au luat cuvântul domnul general Ciolak Antici și generalul L. Mircescu.

La ora 15 un tren special va transporta oaspeții iugoslavi la Constanța, unde aceștia, însoțiți de membrii Consiliului Comunal, vor vizita silozurile. Ulterior s-a vizitat Mamaia, unde s-a servit o gustare.”

În fiecare an, în luna noiembrie, la acest impunător monument au loc ceremoniale militare și religioase pentru omagierea eroilor sârbi, unde participă de fiecare dată și reprezentanți oficiali și formații culturale sârbe.

Pentru eternizarea memoriei militarilor cehi căzuți în luptele din Dobrogea, Institutul Pamatnik Osvobozeni, cu ocazia sărbătoririi a 20 de ani de la proclamarea independenței Cehoslovaciei a solicitat autorităților române să le fie înaintați saci cu pământ din localitățile românești în care au luptat legionari cehi. Conform ordinului M.St.M. primăriile din localitățile românești Deleni și Cobadin au expediat doi saci cu 25 kg fiecare. Pământul a fost luat din tranșeele în care au luptat militarii cehi.

La activitățile de comemorare de la Piramida Eroilor Sârbi, depuneri de coroane de flori, simpozioane tematice organizate de diferite instituții locale și naționale, pelerinaje pe urmele militarilor sârbi ce au luptat în Dobrogea, au fost prezente Filiala Județeană Constanța și Subfiliala Medgidia a Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria”.